

PROBLEME DE ETICĂ LINGVISTICĂ ȘI DE GLOTOETICĂ ÎN INTERPRETAREA PROF. EUGENIU COȘERIU

ION EȚCU*

Text preluat din revista „Limba Română” (Chișinău), anul VIII, nr. 6, 1998, p. 33–35, reprezentând varianta prescurtată (de către autor) a comunicării prezentate la Colocviul internațional „Lecturi coșeriene” (Chișinău, 24 septembrie 1998); discuția pornește de la volumul *Lingvistica integrală*. Interviu cu Eugeniu Coșeriu realizat de Nicolae Saramandu, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996.

Problemei eticii omului de știință, în general, și a lingvistului, în particular, i s-a acordat în trecut nu prea îndepărtat o atenție exagerată în domeniul activității politice, dat fiind faptul că toate instituțiile, în special cele socioumane, erau considerate instituții ideologice și supravegheate cu strășnicie de organele respective ale regimului totalitar. Drept urmare, lingvistul era obligat să fie nu doar un investigator al limbajului, ci și un exponent combativ al ideologiei comuniste, un luptător intransigent contra idealismului și a naționalismului burghez, contra închistării naționale etc. Nu numai că se încuraja pe toate căile, ci se cerea cu insistență bolșevică să fie relevată și propagată pe scară cât mai întinsă influența așa-zisă binefăcătoare a limbii ruse și tot ce ar fi permis să se vorbească de existența unei noi limbi romanice – limba moldovenească. „Litul”, adică cenzura comunistă, avea grijă să fie respectate cu strictețe acestea și multe alte norme ale eticii comuniste.

Promotorii de adineaori ai ideologiei comuniste, făcându-se astăzi a uita de contextul istoric în care au activat lingviștii din RSS Moldovenească, rămân stupefiați în fața erupției românismului lingvistic ce s-a produs după 1989 și o consideră drept o manifestare a lipsei de principialitate, a cameleonismului științific, altfel spus, drept o încălcare gravă a eticii științifice. Bineînțeles, intenționez să vorbesc nu despre acești moralizatori – ar fi o cinste nemeritată

---

* Institutul de Lingvistică al Academiei de Științe a Republicii Moldova, Chișinău, Republica Moldova.

pentru ei să le pomenim aici numele –, ci despre morala unei comunități mai mult sau mai puțin sănătoase, despre normele etice ale lingvistului, norme dezideologizate. Trebuie să vorbim, și nu o singură dată, să vorbim cu claritate absolută, deoarece e vorba de aprecierea câtorva generații de lingviști care au activat timp de mai bine de patru decenii în condițiile totalitarismului bolșevic, dar care activează și în condițiile democrației confuze de astăzi, când se fac încercări necamuflante de a-i compromite.

Dacă în studierea comportamentului lingviștilor în perioada de până la 1989 vom urma îndemnul prof. E. Coșeriu (vezi Coșeriu 1996, sursă la care ne vom referi în continuare) și vom încerca să le vedem „totdeauna partea bună, partea pozitivă în purtare și în toate faptele lor” (p. 116), să vedem „dinlăuntru care sunt motivele unor afirmații, care, eventual, nu ne plac sau care se află în contradicție cu realitatea limbajului” (p. 117); dacă, în baza principiului toleranței umane, și nu a materialismului combativ, ne vom gândi că, vorbind de „limba moldovenească”, de „influența binefăcătoare” a limbii ruse asupra limbii noastre sub presiunea sufocantă a ideologiei oficiale, lingviștii erau totuși oameni de bună-credință și au respectat atunci, la fel cum respectă și acum, „principiul realității limbii”, spunând, conform preceptului prof. Coșeriu, „lucrurile cum sunt” și nefăcând „concesii teoriilor eronate sau false” (p. 121); dacă se va da dovadă de puțină generozitate și de toleranță, dar mai ales de onestitate, se va constata cu ușurință că:

– prin opera de mare amploare de cultivare a normelor literare ale limbii române, lingviștii din RSS Moldovenească au combătut atitudinea reacționară a propagandei comuniste, care era foarte alarmată de faptul că „norodul” nu înțelegea limbajul presei și care preconiza lichidarea discrepanței dintre limba literară și limbajul amalgamat al producătorilor de bunuri materiale prin degradarea limbii literare într-un surogat verbal;

– revista filologică fondată în 1958 și botezată, la „indicația competentă” a comitetului central al comuniștilor din Moldova, „Limba și literatura moldovenească”, în loc să pună în practică preconizările propagandei comuniste și nu numai să demonstreze rolul binefăcător al influenței limbii ruse asupra „limbii moldovenești”, ci să și contribuie la amplificarea acestei influențe în vederea intensificării specificității moldovenești și a consolidării „teoriei” celor două limbi – româna și moldoveneasca –, deci în loc de supușenie partinică, revista „Limba și literatura moldovenească” a parcurs calea anevoioasă a afirmării românității noastre glotice, în așa fel încât Revoluția lingvistică din 1989 a găsit-o pregătită pentru a-și arunca masca impusă de regimul totalitar și a purta numele ei adevărat, „Limba și literatura română”, dacă în titlu ar fi urmat să fie indicat obiectul de cercetare, și nu știința pe care o reprezintă, cum s-a procedat în 1991, când a fost reintitulată „Revistă de lingvistică și știință literară”;

– prin lucrările lor teoretice, lingviștii au demonstrat identitatea structural-sistemică a limbii române cu ceea ce se numea „limba moldovenească”

la toate nivelurile ei: fonologic, lexical și gramatical, pregătind astfel, în intimitatea laboratoarelor de creație, Revoluția lingvistică de la 1989.

Odată cu dispariția cenzurii comuniste, lingviștii au numit cu numele ei adevărat ceea ce au demonstrat pe parcursul mai multor decenii, și anume că limba pe care o vorbim noi în spațiul din stânga Prutului este **limba română**. Și atunci te întrebi cu legitimitate nedumerire: de ce trădare, de ce fariseism, de ce cameleonism poate fi vorba? Dacă acești aprigi acuzatori n-ar fi certați cu moralitatea, ar fi trebuit să explice sau să-și explice de ce limba română timp de mai multe decenii a fost numită în RSS Moldovenească limba moldovenească și atunci ar fi fost clar că lingviștilor care au activat în acea perioadă nu li se poate imputa că nu au abordat și nu au rezolvat o problemă pe care n-au pus-o, fiindcă nici nu putea fi pusă în condițiile totalitarismului. În asemenea situație este vorba „de a-ți asuma poziția în cauză, ca să vezi de ce e o poziție mai mult sau mai puțin obligată, determinată de anumite principii, care se consideră superioare”. „Asta, continuă prof. Coșeriu, atunci când e vorba de oameni de bună-credință. Și primul principiu al toleranței umane este să crezi că toți oamenii sunt de bună-credință, că nu spun ceva numai ca să ne uimească sau numai să afirme butade” (p. 118).

Făcând apel la generozitate și la toleranță când e vorba de aprecierea activității unui sau unor lingviști, vom ține cont, așa cum ne îndeamnă maestrul E. Coșeriu, și de faptul că în știința noastră, adică în lingvistică, moralitatea „înseamnă nu numai a te elimina pe tine ca subiect empiric, ci și a recunoaște toată valoarea tuturor oamenilor, dacă înțelegi că este vorba de o știință a culturii și că toți suntem subiecte ale activităților culturale” (p. 128).

Un alt aspect al toleranței în interpretare coșeriană se referă la etica vorbirii și ne privește direct atât pe lingviști, cât și pe vorbitorii de rând de limba română din stânga Prutului. Toleranța noastră nativă, plus toleranța impusă de regimul totalitar, a generat dezastruosul bilingvism unilateral, zis și armonios, și atitudinea denigratoare a alolingvilor față de băștinași, atitudine care persistă și astăzi și este încurajată adesea de persoane cu posturi de răspundere. După zeci de ani de prezență în republica noastră, străinii, în marea lor majoritate, pretind și astăzi să vorbim în limba lor, iar dacă dorim să ne fericească spunând și ei o vorbă-două pe românește, ne cer condiții speciale, adică cercuri de studiere nelimitată a limbii române pe banii băștinașilor. În asemenea situație, subliniază prof. Coșeriu, nu poți fi „tolerant cu o comunitate care, fiind minoritară în țara mea, pretinde totuși să aibă în toate domeniile toate drepturile majorității, să ocupe funcțiuni în stat, să participe pe picior de egalitate la administrația și la Guvernul Țării, vorbind peste tot numai propria ei limbă și necunoscând limba majorității. Nu poți și nu se cuvine să fii tolerant cu o minoritate care nu numai că nu vrea să se integreze, dar – poate fără să-și dea bine seama de asta – vrea, în fond, să te integreze ea pe tine, deoarece, rămânând ea însăși monolingvă, te constrânge pe tine să devii bilingv: să înveți tu limba ei, ca să te înțelegi cu ea. [...] Pot și am datoria morală să fiu tolerant cu minoritarii de bună-credință și toleranți, nu însă cu o minoritate

imperialistă și intolerantă care pretinde să impună limba ei populației băștinașe și majoritare. A fi tolerant, repet, nu înseamnă a accepta pasiv intoleranța lingvistică și nu înseamnă a se supune în mod servil imperialismului și colonialismului lingvistic”. În concepția marelui lingvist Eugeniu Coșeriu, „aceasta n-ar mai fi toleranță, ci masochism lingvistic” (Coșeriu 1997: 87).

Să reținem deci: a te supune servil imperialismului și colonialismului lingvistic rusesc este o perversiune rușinoasă și, dacă sentimentul propriei demnități mai este viu în inimile noastre, dacă mândria națională mai are vreo valoare, avem obligația sfântă să combatem acest viciu nimicitor cu toate mijloacele legale.

BIBLIOGRAFIE

Coșeriu 1996 = *Lingvistica integrală*, interviu cu Eugeniu Coșeriu realizat de Nicolae Saramandu, București, Editura Fundației Culturale Române.

Coșeriu 1997 = Eugeniu Coșeriu, *Alteritate, toleranță și masochism. Dialog cu un elev despre politică și etică lingvistică*, în „Revistă de lingvistică și știință literară”, nr. 3.

LINGUISTIC ETHICS AND GLOTO-ETHICS ISSUES IN THE INTERPRETATION OF PROFESSOR EUGENIO COSERIU

ABSTRACT

This article touches upon a stringent theme, frequently used in the Romanian language discussions on the left bank of river Prut. As it was under the pressure of the Soviet ideology for a long time, this region had significant restrictions to use the local language and had the obligation to employ a fictional name for their language. Founding his standpoints on the scientific principles of Eugenio Coseriu, the creator of integral linguistics, the author refers to several topics in the area of linguistic ethics and gloto-ethics of the region between Prut and Dniester. He brings arguments in favour of local linguists' contribution towards maintaining and safeguarding the Romanian linguistics patrimony under the Bolshevik totalitarian regime. The 1989 “Language revolution”, vastly supported by the researchers in linguistics, offered the opportunity to revert to the Latin alphabet, to use the scientific name of the language of the local population – the Romanian language – and to grant the Romanian language the status of official language, despite the obstacles imposed by the promoters of “linguistic colonialism and imperialism”.

Keywords: *Eugenio Coseriu, linguistic policy, linguistic ethics, cultural colonialism, unilateral bilingualism, integral linguistics.*